

ЕВРОПСКИ РОМАН 19. ВЕКА И САВРЕМЕНЕ НАРАТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ 1 и 2

Наставник: проф. др **Тања Поповић**, редовни професор
Школска 2015/2016

Изборни курс из **опште књижевности** за студенте треће године (шестог и седмог семестра) студијске групе 08 (општа књижевност и теорија књижевности), као и за остале студенте Филолошког факултета који се занимају за наратологију, али и за дати период европске књижевности у чијем се контексту развијају и појединачне националне књижевности.

Курс је подељен на два семестра, зимски и летњи, са два предавања недељно, и по семестру носи ЕСПБ 3 бода.

Садржај курса представља сажети преглед историјске поетике европског романа XIX века, са освртом на његове везе са романом и приповетком 18. и касније 20. века (тема, јунак, језик, стил, позиција наратора, метатекстуалност, структура, композиција, типологија, теорија идеја, интертекстуалност итд.), те на могућности различитих тумачења појединих дела, а у складу са тенденцијама савремене наратологије (од формализма и структурализма, преко психоаналитичке критике, па до различитих постструктуралистичких теорија).

Циљ курса огледа се у упознавању његових полазника са основним тенденцијама конституисања романа, имајући у виду чињеницу да се управо деветнаестовековна традиција сматра преломном у развоју овог данас свакако најпопуларнијег жанра. У том смислу предочавање могућности различитих интерпретација, које су утемељене у разноврсним наратолошким теоријама, али и тесно повезане са одређеним психолошким и филозофским тежњама – омогућиће студентима да стекну способност самосталног тумачења. Та способност понајпре ће бити испитивана кроз писање есеја, критике и усмена тумачења.

Настава подразумева предавања наставника, дискусију и писмене анализе, али и различите видове мултимедијалних истраживања (видео и аудио снимци, адаптације, електронски и хипертекстуални облици презентације текста).

Оцењивање подразумева рад и учешће на часу, а пре свега процену способности писања есеја. Завршни испит подразумева самостално написан рад. Тема рада пријављује се у договору с наставником. Наставник води евиденцију и на основу тога прихвата и оцењује рад. Обим писаног есеја треба да буде између 5-10 страна (1 страна = 1800 карактера са проредом). Есеј се пише током наставе и у зимском и у летњем семестру.

Обавезна и препоручена лектира:

- 1) А. С. Пушкин: *Евгеније Оњегин* и изабрана проза (*Белкинове приче, Пикова дама, Дубровски, Капетанова кћи*)
- 2) М. Љермонтов: *Јунак нашег доба*
- 3) Н.В. Гогољ: *Мртве душе*, избор из приповедака (збирке *Вечери на салашу крај Дикањке, Миргород*, петроградске приче)
- 4) Стендал: *Пармски картузијански манастир* или неки други роман
- 5) О. де Балзак: *Изгубљене илузије* или *Сјај и беда куртизане*
- 6) Ч. Дикенс: *Дејвид Коперфил* или *Велика ишчекивања*

- 7) Ф. М. Достојевски, *Записи из подземља*, изабрани романи, приче, есеји, дневници
- 8) Л.Н. Толстој: *Рат и мир*, *Детињство*, *Дечаство*, *Младост*, *Васкрсење*, *Смрт Ивана Иљича* и још неколико приповедака по избору
- 9) Приповетка у реализму: Мопасан и Чехов

Избор:

Историјски роман (један роман по избору: А. Манцони *Вереници*, А. Дима, *Три мускетара* или *Гроф Монте Кристо*, Х. Сјенкевич, *Огњем и мачем* или *Quo vadis*; В. Скот: *Квентин Дервалд*, *Веверли*, *Ајванхо*; В. Иго: *Јадници* или *Човек који се смеје*, Флобер, *Саламбо*)

Сентиментални или **љубавни роман** (Г-ђа де Стал, Џејн Остин: *Гордост и предрасуде*, *Ема*, *Разум и осећајност*; Е. Бронте: *Оркански висови*, Ш. Бронте: *Џејн Ејр*, Џ. Елиот, *Мидлмарч*)

Готски роман и **фантастика** (Мери Шели, приче Поа и Хофмана)

Детективски роман

Мемоари, дневници, аутобиографије

Теоријски и поетички текстови:

Иго: *Предговор Кромвелу*

Стендал: *Расин и Шекспир* (одломци и делови из других текстова)

Балзак: *Предговор Људској комедији*

Браћа Гонкур: предговори (*Жермин Ласере*, *Браћа Земгано*)

Зола: *О роману*

Мопасан: *Развој романа 19. века*

И. Тен: *Увод у Историју енглеске књижевности*

Теме, тј. план наставе и предавања:

1. Увод у проучавање романа: развој форме, могућност типологије и објашњење сваког појединачног облика; савремене теорије – од формализма до различитих струја постструктурализма.

2. Пушкин и проблеми интертекстуалности (питања композиције и стилизације: формалистичка читања Шкловског и Тињанова; аутореференцијалност и структуралистичка критика Лотмана; нова проучавања Пушкина у контексту културе 19. века)

3. Љермонтов и проблеми психолошког романа (Ејхенбаум, Лотман)

4. Гогољ: „симболистички преокрет“ (Бели, Ремизов, Розанов), проблеми фантастичног, проблеми сказа и стила (формалистичка и структуралистичка читања), нова хришћанска тумачења (Вајскопф, Јесаулов и др.)

5. Стендал: тумачења између структурализма (Женет) и психоанализе (Р. Жирар и др.)

6. Балзак и ауторијално приповедање. Проблеми социологије књижевности (Морети и културни материјализам)

7. Флобер и проблеми фокализације (од формалистичке тачке гледишта до различитих теорија Женета, М. Бал и Римон-Кенан); пародија и интертекстуалност

8. Натурализам и физиологија: Зола, Мопасан и Толстој (М. Џејмсон, М. Гинзбург и др.)

9. Дикенс између феминистичке критике и психоанализе (Ф. Хосбаум, К. Вотерс, М. Коен, Ф. Морети и др.)
10. Достојевски и Бахтинова теорија романа; проблеми интертекстуалности, и интерсубјективности; филозофска критика Берђајева и православних руских мислилаца; Достојевски и западна критика – Еко, Морети, К. Галагер, Р. Жирар.
11. Толстој и проблеми хронотопа (Бахтин и Тод); историја и стварност; смрт и физиологија.
12. Проблеми адаптације романа; употребе графикона, атласа и мапа у проучавању романа (Морети и Коен); теорија могућих светова (Еко, Долежел, Ронен, Рајан и др.); постколонијална критика и проблем другог (Саид, Баба, Спивак).

PREPORUČENA LITERATURA

О роману

- V. Žmegač, *Povijesna poetika romana*, Zagreb 1987 (1992).
 F. Štancel, *Tipične forme romana*, Novi Sad, 1987.
 M. Solar, *Moderna teorija romana*, hrestomatija, Beograd, 1979.
 M. M. Bahtin, *O romanu*, Beograd, 1989.
 M. M. Bahtin, *Autor i junak u estetskoj aktivnosti*, Novi Sad, 1991.
 B. Uspenski, *Poetika kompozicije*, Beograd, 1979.
 V. But, *Retorika proze*, Beograd, 1979.
 M. Bal, *Naratologija*, Beograd, 2000.
 Š. Rimon-Kenan, *Narativna proza*, Beograd, 2006.
 F. Moretti, ed., *The Novel*, 2006.
 L. Doležel, *Heterokosmika*, Beograd, 2008.
 И.А. Есаулов, *Русская классика – новое понимание*, Санкт-Петербург, 2012.
 Т. Поповић, *Rečnik književnih termina*, Beograd, 2007.
 M. Schmidt, *The Novel*, The Belknap of Harvard University Press, 2014.
 Terry Eagleton, *How to Read Literature*, Yale University Press, 2013.

Пушкин

- Formalisti o Puškinu*, ur. Т. Поповић, Beograd, 1994.
 Т. Поповић, *Стратегије приповедања*, Београд, 2011.
 Т. Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд, 2010.
 Т. Поповић: „Предговор“, „Коментари“ у: А.С. Пушкин, *Изабрана дела I-II*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци - Нови Сад, 2015.

Лјермонтов

- B. Ejhenbaum, „Poetika M. Ljermontova“, *Književnost*, Beograd, 1972.
 N. Milošević, „Predgovor“ u: M. Ljermontov, *Junak našeg doba*, Beograd, 1966.
 J. Lotman, *Poetika prostora*, III program Radio Beograda, 1999.
 V. Nabokov, *Junak našeg doba*, *Gradina*, 2003.

Гогољ

- B. Ejhenbaum, „Како је направљен Гогољев Шињел“, *Београдски књижевни часопис*, бр. 27, лето 2012.
 J. Tinjanov, «Gogolj i Dostojevski: ka teoriji parodije», u: *Stihotvorna semantika. Arhaisti i novatori*, Sarajevo, 1990.
 V. Nabokov, *Gogolj*, Zagreb, 1983.
Gogolj - tematski blok u časopisu III program Radio Beograda, br. 96-99, 1993.
 M. Jovanović, *Gogolj ili posramljivanje đavola*, Beograd, 1995.

М. Вайскопф, *Сюжет Гогоља*, Москва, 2003.
Т. Поповић, *Potruga za skrivenim smislom*, Београд, 2007.
Т. Поповић, *Стратегије приповедања*, Београд, 2011.

Dikens

V. Nabokov, *Eseji – Ostin, Dickens*, Београд, 2006.
O Dickensu, темат у: *Treći program*, лето-jesen 2011, br. 151-152.

Stendal, Balzak, Flober

Rađanje moderne književnosti: Roman, uredio A. Petrov, Београд, 1975.
I. Šafranek, *Stendhal, Gustave Flaubert, Marcel Proust*, Загреб, 1995.
O Stendalu, - тематски блок у часопису *III program Radio Beograda*, br. 127, 128, III/IV, 2005.
O Floberu, - тематски блок у часопису *III program Radio Beograda*, br. 113, 114, 2002.
Ž. Ruse, *Oblik i značenje*, Нови Сад, 1993.
Ž. Ženet, *Fugure*, I-V, Нови Сад, 1993-2003.
A. Marčetić, *Fugure pripovedanja*, Београд, 2002.

Dostojevski, Tolstoj

Dž. Stejner, *Tolstoj ili Dostojevski*, Нови Сад, 1989.
M. Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskog*, Београд, 1967.
Dostojevski kao mislilac, 1-10, ur. N. Milošević, prev. M. Đorđević, Београд, 1981.
V. Šklovski, *Lav Tolstoj*, I-III, Суботика, 1970.
V. Šklovski, *Građa i stil u Tolstojevom romanu Rat i mir*, Београд, 1984.
V. Šklovski, *Energija zablude*, Београд, 1985.
V. Nabokov, *Eseji iz ruske književnosti*, Београд, 1984.
Т. Поповић, *Potruga za skrivenim smislom*, Београд, 2007.
Т. Поповић, *Стратегије приповедања*, Београд, 2011.
Т. Поповић, „Идеологеме ‚Кристалног дворца‘ и ‚Златног храма‘ код Ф.М. Достојевског и Ј. Мишима“, *Светлост са истока. Свет с востока. Ex Oriente Lux*, зборник радова, ур. к. Ичин, К. Јамасаки, Београд, 2014, стр. 54-69.

Čehov

Čehov - тематски блок објављен у часопису *III program Radio Beograda*, br. 90/91, 1992.
Т. Поповић, *Стратегије приповедања*, Београд, 2011.

ЕВРОПСКИ РОМАН 19. ВЕКА И САВРЕМЕНЕ НАРАТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ

ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ:

1) Типологија, технике, поступци, стратегије приповедања:

- проблеми историјског романа на примеру једног дела по избору
- проблеми сентименталног и љубавног романа на примеру једног дела по избору
- фантастика и/или гротеска у наративним формама (проблеми типологије, облика, поступака, идеологије)
- проблеми рецепције и иновације (формалне и тематске) у неком од романа
- проблеми структуре и композиције неког наративног дела по избору
- проблеми фокализације (тачке гледишта, наративних инстанци) у роману по избору

- третирање и приказивање простора и времена у наративним формама: хронотоп, женетовске фигуре распореда и трајања догађаја итд. (анализа дела по избору)

- тумачење изабраног наративног дела из програма са становишта неког од књижевнотеоријског пројекта из XX века (формализам, структурализам, семиотика, нова критика, психоаналитичка критика, феноменологија, феминистичка и гинеокритика, деконструкција, интертекстуалност, теорија могућих светова и друга струјања постструктурализма итд.)

2) Појединачне и компаративне теме:

Пушкин и *Евгеније Оњегин*:

- 1) Пушкин и Стерн
- 2) Пушкин и Гогољ
- 3) Пушкин и Љермонтов
- 4) Пушкин и Толстој
- 5) Аутореференцијалност у *Евгенију Оњегину*
- 6) Проблем интертекстуалности у *Евгенију Оњегину*
- 7) Типови јунака у *Евгенију Оњегину*
- 8) Генеза и/или проблем жанра *Евгенија Оњегина*
- 9) Татјанин сан
- 10) Татјанино писмо

Љермонтов и *Јунак нашег доба*

- 1) Љермонтов и Гете
- 2) Љермонтов и Бајрон
- 3) Љермонтов и Иго
- 4) Демонизам у наративном делу М. Ј. Љермонтова (или само у роману)
- 5) Унижени чиновник код Љермонтова и/или Гогоља
- 6) Психологија ликова у *Јунаку нашег доба*
- 7) Проблеми композиције и фрагментарност наратије у *Јунаку нашег доба*
- 8) Анализа појединих епизода у *Јунаку нашег доба*
- 9) Фатализам и схватање судбине у *Јунаку нашег доба*

Гогољ, приче и *Мртве душе*

- 1) Гогољ и Гете
- 2) Гогољ и Данте
- 3) Гогољ и Достојевски
- 4) Гогољ и Булгаков
- 5) Гогољ и Бели
- 6) Гогољ и гротеска (и/или фантастика)
- 7) Сказ у Гогољевој прози
- 8) Гогољ и пародија
- 9) Гогољ и мистицизам/идеологија
- 10) Гогољ и демонизам
- 11) Гогољеви карактери у причи (или више њих), тј. у *Мртвим душама*
- 12) Карневализација у *Мртвим душама*
- 13) Слика града у *Петроградским причама* (или једној од њих)

Балзак, *Изгубљене илузије* или *Сјај и беда куртизане*

- 1) Физиологија и друштво у Балзаковом роману
- 2) Балзак и В. Скот
- 3) Балзак и Достојевски
- 4) Балзак и Дикенс
- 5) Балзак и документаризам
- 6) Балзак и образовни роман
- 7) Балзак и крими/детективски роман
- 8) Поједини јунаци Балзакових романа (Вотрен, Лисјен де Рибампре, куртизане и даме из високог друштва)
- 9) Употреба и функција дескрипције у наративним формама
- 10) Проблем злочина у једном од романа
- 11) Новац и моћ у једном од романа
- 12) Слика Париза и динамика простора (однос престонице и провинције)

Дикенс, *Дејвид Коперфил* или *Велика ишчекивања*

- 1) Дикенс и Достојевски
- 2) Дикенс и Дојл
- 3) Дикенс и проблеми викторијанског романа
- 4) Социологија града у Дикенском делу
- 5) Дикенсови женски карактери
- 6) Јунаци деца код Дикенса
- 7) Дикенс и проблем образовног романа
- 8) Проблеми сижеа и заплета у Дикенсовом роману
- 9) Аутобиографско у Дикенсовој прози
- 10) Колонијална питања у Дикенсовом роману

Стендал, *Пармски картузијански манастир* (могу и романи *Црвено и црно*, *Лисјен Левен*, аутобиографска проза)

- 1) Ратна проза Стендала и Толстоја
- 2) Наративизација политике и интриге у Стендаловом роману
- 3) Проблем наративних инстанци код Стендала (и Толстоја)
- 4) Јулска револуција и француско друштво (Стендал, Балзак)
- 5) Слика Париза у Стендаловом делу
- 6) Модели образованог романа код Стендала, Балзака, Флобера (и/или)
- 7) Стендалови јунаци „празне воље“
- 8) Судски процеси у романима Стендала и Достојевског (Ками)
- 9) Проза као приказ стварности – Стендалова експлицитна и имплицитна поетика

Флобер

- 1) *Госпођа Бовари* и *Ана Карењина*
- 2) Хронотоп салона у *Сентименталном васпитању*
- 3) Флобер и Пруст
- 4) Ликови медиокритета у Флоберовој прози (посебно *Бувар и Пекише*)
- 5) Доживљени говор и проблеми фокализације код Флобера (дело по избору)
- 6) Третирање простора и времена и њихова функција у структури Флоберовог романа
- 7) Женетово читање Флобера

Достојевски

- 1) Проблеми интертекстуалности у неком од романа Достојевског (може се издвојити и опус само једног писца попут Шилера, Гогоља, библијских текстова итд.)
- 2) Достојевски и православна црквена литература (апокрифи и житија)
- 3) Достојевски и полифонијски романа (Бахтин)
- 4) Бахтиново тумачење романа Достојевског
- 5) Православни филозофи као тумачи Достојевског (Шестов, Розанов, Берђајев, Јесаулов, Мочуљски и др.)
- 6) Грешнице и покајнице у романима Достојевског
- 7) Карактери деце у романима Достојевског
- 8) Проблеми суицида код Достојевског
- 9) Слика града код Достојевског
- 10) *Легенда о Великом инквизиору* и проблеми антиутопије
- 11) Проблем жанра у *Записима из подземља*
- 12) *Записи из подземља* Ф. М. Достојевског и *Записи лудака* Н. В. Гогоља

Толстој

- 1) Толстој и Русо
- 2) Пантеизам у Толстојевом делу
- 3) Формалистичка читања Толстоја (однос материјала и форме, тј. грађе и стила)
- 4) Типови романског дискурса код Толстоја
- 5) Проблеми наративних инстанци у неком Толстојевом делу
- 6) Ток свести и његова функција у Толстојевој прози
- 7) Функција дескрипције у неком делу по избору
- 8) Проблеми Ероса и Танатоса у Толстојевом делу по избору
- 9) Физиологија Толстојевих јунака
- 10) Толстојево приказивање и виђење смрти
- 11) Бог и природа у Толстојевој прози
- 12) Толстојев морализам

Чехов

- 1) Чехов и Толстој
- 2) *Смрт глумца* А. П. Чехова и *Смрт Ивана Иљича* Л. Н. Толстоја
- 3) Новелистичке форме у Чеховљевом делу
- 4) Третирање детаља и употреба метонимије у Чеховљевој прози
- 5) Чехов и Мопасан

УПУТСТВА ЗА ПИСАЊЕ РАДА

Предвиђена дужина рада треба износи између 5-10 страна, тј. између 9 000 и 18 000 компјутерских знакова са проредом.

Референце у оквиру рада могу бити дате у фусноти на крају стране или у загради у оквиру текста.

Списак помоћне литературе доноси се на крају рада, по азбучном реду, и цитира се на следећи начин.

Када је реч о монографији:

Л. Н. Толстој, *Рат и мир*, прев. М. Глишић, Београд, 1968, стр. 101.

Када је референца део часописа, зборника или монографије:

Б. М. Ејхенбаум, „Како је направљен Гогољев *Шињел*“, *Летопис Матице српске*, год. XXV, св. 2-3, стр. 20-32.

Радови се предају током семестра, или последњег часа у семсетру, или испитним роком у накнадно утврђен дан.

Теме се могу разликовати од предложених о чему се треба договорити са предметним наставником. Избор теме мора се унапред најавити. О помоћној литератури и поставци рада студент се договара са наставником.

Радови који буду написани или предати без претходне пријаве неће бити прихваћени.